

la major part del territori perquè s'hi havia tornat equívoc amb *llevar*; és contracció de *reentar*, provinent del ll tardà RECENTARE 'refrescar, passar un líquid per quelcom', derivat del ll. RECENS, -ENTIS 'fresc', 'novell, recent'. □ 1ª doc.: 1413, StVicentF.

De primer només el trobem en accs com les d'esbandir la roba, o passar aigua per atuells, o per aliments, a fi de llevar-ne impureses superficials; formant contrast amb *llavar* 'practicar un llatvatge a fons' (de la roba, la pell etc): «axí com lavats les escudelles ab espart aspre, axí, confessat ara: e puy, a Pasqua, *rentar* e metre-hi la vianda; ço és: lo cors preciós de Jh Xrist», StVicentF (*Quar*, 59.156). Aviat registrat pels lexicògrafs, des de Busa-N. 1507; i OPou també el refereix a les eines, aliments i boca, com el cast ant *e(n)xaguar* (> *enjuagar*) i it. (ri)sciacquare: «VAXELLA DE LA CUYNA --- llibrell per escurar --- escurar o *rentar* les ahines: detergere vasa sordida; --- fregar los plats», «DE CUYNAR: atiar la llenya ---; llavar o *rentar* la carn: lavare carnes; posar-la en la olla ---», «escurar les dents --- *rentar-se* la boca ab vi: perluere os vino; llavar-se les mans: abluere manus», OPou (*Tb Pu*, 228, 223, 194). «No dura poc / ser menstroses / --- / mentres sanc tenen / --- / maten, entequen; / --- / lo vi que ls sobra / en la lur copa, / o si hi fan sopa, / e l'hom si hi beu, / *rentar* la deu», JRoig (*Spill*, 9714).

També les viandes: «per fer marsapà, tu pendràs les ametles, e perades ['pelades'], escaldar-les-as e *rentar-les-as*; e con sien *rentades*, estendràs-les ab un drap --- e posar-les-as al aygua, fins que sien ben axutes ---» en el *Libre de totes maneres de confits*, S. xv (p. F. faudo, *BABL* XIX, § 28). Que encara continua essent una de les accs. possibles en el Princ., i molt usual en fonts de caràcter conservador: «no sia nenguna --- que gose --- *rentar* carn ni peix, ni ninguna altra immundítia, del rentador en amunt», Capellades c. l'any 1600 (*BABL* III, 44).

D'altra banda també en textos valencians antics es troba de vegades aplicat a rentades considerables de la pell i semblants: com ja es dedueix del citat passatge de JRoig; i de les receptes valencianes de Micer Johan, a. 1466: «mentre la dona tinga les estopades, no jaga ab son marit ---; après que s'faça banyar e que s' *rente* bé tota, com sia fora dels banys, prenga ---» (*BABL* VII, 322).

Tanmateix, en l'ús valencià comú, es manté, fins avui dia, el radi semàntic reduït de l'ús etimològic del mot: «*rentar*: enjuagar: limpijar la boca y dentadura con agua, vino u otro licor, que se trae de una parte a otra, para purificarla de lo que ha quedado en ella de la comida; limpijar: aclarar lo que se ha lavado, xabonado u fregado, que después de averse limpiado con xabón u lexía, se purifica con agua clara, trayéndolo dentro de ella de una parte a otra», Carles Ros (*Dicc* 1764, 315); Renat posa val. *llavar* en contrast amb *rentar*, en la llista dels mots que tenen més accs en el Princ. o el Regne («El Camí», 14.IV-1934). I amb les accs. antigues ens el mostren les dites monoveres de *Canyissaes*: «ni pa *rentà-se* es dens», dita proverbial in-

dicant «mezquindad»; «—Rita, saca un plat de macoques —Dexe-u: én tastaré dos o tres. —En axò no té pa *rentà-se* la boca ---», «es monoveros que viuen fora, tamé fan per vení a lluí-se en el Casino, i a *rentà-se* en tonya» (129, 106, 84, i, parlant de *nyores*, 64).

Com ja s'ha dit sovint, LLAVAR (V. ací mateix, al vol. v) hagué de desaparèixer de l'ús viu de la llengua, fora del val, quan es consumà definitivament la neutralització dels sons de *a* amb *e* pretònica, per la confusió fònica amb el verb *llevar*. ¿Com s'hauria entès una frase com «*llavar* per llevar les taques» o semblant?

Això es féu, a costa d'ampliar els usos i sentits, i tot el radi semàntic de *rentar*; que així ha substituït el verb *llavar* en tot el domini cat. or., ross, bal. i fins la major part del cat. occid, i de la llengua comuna: és el que ja observem en la cita de *rentar* que dóna el DAG de l'Exp del Psalm Miserere (Bna. 1592) per Salvador Pons. Substitució que s'estén fins a Eiv. («*rentà*: lavar», Pérez Cabrero), a l'Alguer («*řént*: lavar», Kuen, AORBB v, 162), i fins a la punta NE. del Pallars: servint-me del castellà (recurs que usava excepcionalment, per no influir en la resposta), a Areu traduiren el meu «*lávate* la cara» per «*řénta-te*», a Farrera per «*t az de řéntá la kára*» (1932-3); arribant fins a l'Alta Ribagorçana (BDC VI, 34); i Ribagorça avall fins al Matarranya: a Casac, en l'enquesta per a l'ALCat, li contestaren a la qüestió 't'has de rentar la cara, que la tens bruta', a Calaceit *řéntat* i a Maella *labá la cara* (1923).

També en el cat. occ del Sud, incloent-hi almenys el B. Maestr.: «allí tenim un *safřéř* perquè les dones vagen a *rentán*» Canet lo Roig (1961). I en el del N.: «maridet --- / me l'han dat tan petit qu'enlloc no hi abaste, / --- / l'agafo ab un brassat baix del riu l'en baixava; / baix del riu que va sé l'en fai *rentá* bugada», reco. a Espugua de Francolí; i igual versió a Bellpuig i a Agramunt (MilàF, *Romlo*, 308.14). I no menys fins a l'extrem NE. del Ross.: a Sta Maria de la Mar em parlaven del «baci de *rentar*» la roba (1960).

D'altra banda, les formes del present han mantingut la *ř* tancada, que correspon a una *ř* llatina, a les Illes (*AlcM*) i en el Sud del cat. or., fins a Bna. almenys (*řénta-t* 1909 ---); a la meitat Nord d'aquest, s'ha tornat analògicament *ř* (Girona, Emp. 1909 ---), fins a la Vall de Camprodon (*řénta* Setcases, 1935), el vigatà Barnils (Centelles) notava fonèticament *řéntamáns* (BDC VI, 295), i sembla que fins s'arriba a *řánta* en llocs del Ross. (*AlcM*). Per a accs. especials, V. els vocab. del suro i dels pastors (BDC XIII, 142; XIX, 199).

L'etimologia de *rentar*, ja reconeguda pels romanistes (Diez, *Wb.*, 670; M-L., *REW*, 7110), no presenta cap dificultat fonètica, lexical ni semàntica. Encara que RECENTARE no sigui clàssic, ja apareix almenys el passiu-deponent *recentari* en sentit de 'rejovenir-se' o 'renovellar-se', en Marcial i en un arcaic citat per A. Gelli; i, tornat intr., i amb sentits molt pròxims al del cat antic, com 'refrescar', i 'refrescar amb aigua', apareix RECENTARE en autors tardans (c. als Ss. v i vi), documentats exactament per Al. Souter (*Glossary of Later*